

Riksteatern Hallands yttrande över betänkandet Kultursamhället - utvecklat samarbete mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Riksteatern Halland yttrar sig mot bakgrund av att Riksteatern är en demokratisk folkrörelse med ett tydligt underifrånperspektiv med ett unikt grepp och en överblick och expertis på scenkonstområdet i hela landet.

Sammanfattning

Som framgår nedan ställer vi oss bakom flera av de förslag som utredningen framför. Vår huvudinvändning mot förslaget i sin helhet är att det är för defensivt och inte medför förbättrade förutsättningar för det civila samhällets aktörer, och därmed inte heller förutsättningar för att nå de nationella kulturpolitiska målen.

Vi saknar civilsamhället som en jämställd aktör bredvid stat, region och kommun. I förslaget ser vi en risk för en cementering av nuvarande ordning med uteblivet nytänkande och bristande satsning på den kulturella infrastrukturen som följd.

Vi menar att staten måste ta ett tydligare ansvar för de kulturpolitiska målen vid fördelningen av statsbidrag. Det räcker inte med samverkan utan i det övergripande ansvaret finns också kravet på övergripande styrning mot målen.

Jämställda aktörer inom Kultursamverkansmodellen

När Kultursamverkansmodellen sätts var målet att föra kulturen närmare medborgarna och ge regionerna ett ökat ansvar och ökad frihet inom kulturområdet. Staten skulle ha ett fortsatt övergripande strategiskt ansvar för den nationella kulturpolitiken. Modellen förväntades leda till att samverkan mellan staten, regionerna, kommunerna, det civila samhället och de professionella kulturskaparna skulle öka och leda till att man närmade sig de nationella kulturpolitiska målen. I efterhand kan man konstatera att förväntningarna på modellen inte helt har infriats.

Vi ser därför positivt på ambitionen att se stat, region och kommun som jämställda aktörer och samverkande parter på kulturarenan. Detta förutsätter naturligtvis att alla kommuner, även små och medelstora, behandlas lika. Som utredningens förslag är utformat nu är risken överhängande att den ojämlikhet som finns idag på kulturområdet cementeras ytterligare. Utredningen har påpekat att kulturen idag i stor utsträckning är koncentrerad till våra befolkningscentra. Ett nytänkande behövs för att just stödja de små och medelstora kommunerna. Som vi ser det måste civilsamhället, den ideburna sektorn, vara en självständig och med övriga jämställd aktör, med öronmärkta medel, för att de kulturpolitiska målen ska kunna realiseras.

Mot den bakgrunden är det olyckligt att utredningen använder begreppet "det fria kulturlivet" som ett otydligt samlingsbegrepp. Civilsamhällets betydelse för kulturens infrastruktur ska inte underskattas.

Myndigheten för kulturanalys

Myndigheten för kulturanalys har, på regeringens uppdrag, analyserat kulturens ställning och redovisat uppdraget i en rapport, Kulturanalys 2020. I rapporten lyfts bland annat fram att försämrade ekonomiska förutsättningar, främst hos regionerna och kommunerna, riskerar att drabba ett redan sårbart kulturutbud utanför de större städerna. Detta ligger inte i linje med regeringens ambitioner om likvärdig tillgång till kultur i hela landet. Kulturen står alltså inför stora ekonomiska utmaningar vilket kan komma att påverka invånarnas tillgång till kultur.

Ett annat problemområde som lyfts fram i rapporten är att man under analysen sett ett tydligt samband mellan socioekonomiska faktorer och delaktighet i kulturlivet. De reformer som genomförts och de satsningar som gjorts hittills för att bredda delaktigheten har, enligt analysen, varit otillräckliga för att bryta dessa samband.

I två rapporter från 2023 och 2024 analyserar myndigheten hinder och möjligheter för att bredda deltagandet i kulturlivet, insatser för barn och unga och en nationell infrastruktur för kultur. Myndigheten lyfter fram att särskilt i mindre kommuner och på landsbygden är kulturlivet i stor utsträckning beroende av ideella aktörer. Och om man vill åstadkomma ett breddat deltagande finns det skäl att särskilt prioritera ekonomiska förstärkningar till dessa kommuner och det civila samhället. För att ytterligare bredda deltagandet i kulturlivet måste en infrastruktur för kultur säkerställas för hela landet. Detta också för att barn och unga ska få likvärdiga förutsättningar. Myndigheten konstaterar att kommuner och det civila samhället bidrar till den mångfald och lokala förankring som är viktig för att bredda deltagandet hos såväl barn och unga som den vuxna befolkningen.

De förslag som nu lämnas i betänkandet tror vi inte är tillräckliga för att förändra denna i många avseenden dystra bild. Det är vår övertygelse att om man ska nå framgång på dessa områden måste den civila infrastrukturen stärkas väsentligt på kulturområdet. Det gäller både föreningsstöd, lokaler och digital utveckling. Vi bifogar i denna del ett yttrande från en av våra lokala föreningar, Kultur och Utbildning på Distans (KUD), **bilaga**.

Beredskapen och det civila samhället

Riksteaterns målsättning "Scenkonst för alla överallt" är egentligen en sentens av den nationella kulturpolitikens strävan.

Tyngdpunkten av arrangörskapet, att förse medborgarna med professionell scenkonst, ligger hos de lokala teaterföreningarna, som arbetar helt ideellt. I de allra flesta kommuner finns en sådan förening och i 230 kommuner är föreningarna

anslutna till Riksteatern. Att arrangera professionell scenkonst lokalt kräver omfattande arbetsinsatser och mycket av den ideella verksamheten bärs upp av eldsjälar med begränsad tid, men med mycket hjärta. Kommunernas olika förmåga och intresse för att stödja sin lokala teaterförening får en direkt påverkan på kulturutbudet och kommuninvånarnas möjlighet att ta del av professionell scenkonst. De olika förutsättningar under vilka de lokala teaterföreningarna verkar gör det svårare att uppnå målet att tillgången till kultur ska vara likvärdig i hela landet.

Inom varje region i Sverige finns också en regional teaterförening. Alla dessa föreningar är anslutna till Riksteatern. Den regionala föreningen är ett samverkansorgan för de lokala föreningarna i regionen och har en viktig uppgift i att stödja dessa. Förutom att vara en kunskapsbank och ett administrativt stöd ska den regionala föreningen hjälpa till att samordna och utveckla den lokala verksamheten, bland annat genom att vara ett expertstöd när det gäller marknadsföring och verka för att den professionella scenkonsten erbjuds i hela regionen och når nya publikgrupper. Värdet av en sammanhållen regional kraft på scenkonstens område har visat sig särskilt under tiden vi genomled pandemin, med alla dess påfrestningar på hela kulturlivet. Att den lokala verksamheten utgör en del av ett större sammanhang skapar trygghet och ökad uthållighet i civilsamhället. De regionala föreningarna finansieras idag genom statsbidrag, inom ramen för Kultursamverkansmodellen, och genom regionala bidrag. Då de regionala bidragen varierar stort medför detta att föreningarnas förutsättningar att fullgöra sina uppgifter ter sig helt olika på olika platser i landet.

Regionerna, som mottar och ska fördela medel ur samverkansmodellen, bedriver en bred verksamhet och finansierar ofta flera institutioner med fasta kostnader och behov av utveckling. I den konkurrerande miljön är det en erfarenhet att det kan vara svårt för de regionala teaterföreningarna, liksom civilsamhället i övrigt, att i tillräcklig utsträckning få del av medel som inte är öronmärkta för dem. Detta har lett till en ekonomisk stagnation och svårigheter för de regionala teaterföreningarna att utgöra det stöd för den lokala verksamheten och driva den utveckling som förväntas av dem.

Även om besluten kommer närmare medborgarna om utredningens förslag blir verklighet, är det svårt att se att dessa grundläggande problem skulle lösas varken helt eller delvis.

När New Public Management introducerades i den offentliga förvaltningen förändrades synen på civilsamhället successivt. Från att ha betraktats som en självständig kraft i det demokratiska samhället till att mer ses som en arvoderad utförare av offentligt styrd välfärd. Idag är det många som arbetar för att detaljstyrningen i den offentliga sektorn ska minska och handlingsfriheten öka, för att ta till vara medarbetarnas kompetens, kunskap och engagemang. Förhoppningsvis leder detta också till att synen på civilsamhället förändras, så att just dess

kompetens, kunskap och engagemang tas till vara på bästa sätt. Kulturen är inte bara ett instrument att använda vid samhällsutveckling, utan en självständig kraft som påverkar och förändrar. Ett fritt kulturliv och ett robust civilt samhälle är viktigt för ett samhälle i ständig förvandling. Gamla sanningar och värderingar måste utmanas och diskuteras för att inte stagnera och bli livlösa dogmer.

Den civila delen av samhället, den ideburna sektorn, vilar på den enskilda människans engagemang för att på olika sätt utveckla och stärka samhället. Storleken på detta engagemang speglar på många sätt styrkan och robustheten i samhället och påverkar dess förmåga att motstå yttre och inre påfrestningar. Med ett sådant synsätt har den kulturella infrastrukturen, föreningslivet, som ju måste omfatta hela landet, inte bara betydelse för kulturen utan för samhället i stort, för den civila beredskapen i samhället. Det är därför rimligt att staten genom att öronmärka medel aktivt bidrar till och styr utvecklingen så att målen för kulturpolitiken uppnås.

Kulturplan eller samverkansplan

Utredningens förslag att ersätta de nuvarande kulturplanerna med samverkansplaner ställer vi oss positiva till, även om vi inte tror att man ska överskatta betydelsen av ett sådant skifte. Om utredningens förslag i denna del blir verklighet, bör det närmare utvecklas vilka krav som ska ställas på den beskrivna samverkan. Resultat av samverkan blir ju oftast bäst om parterna uppfattar sig som jämställda och att samverkan sker på lika villkor mellan olika aktörer.

Begreppet konstnärlig frihet

Vi delar naturligtvis tanken på en konstnärlig frihet. Däremot kan man ställa sig frågande till att införa begreppet i en så pass begränsad lagstiftning som det nu är fråga om. Konstnärlig frihet är inget entydigt begrepp som, utan en legal definition, kan komma att tillämpas på många olika sätt.

Infrastrukturen och fördelning av medel

Myndigheten för kulturanalys har i sina rapporter konstaterat att det är svårt att uppnå de kulturpolitiska målen på grund av brister i kulturens finansiering.

Vi har ovan pekat på behovet av en omfördelning av resurser till förmån för civilsamhället, inom ramen för de medel som är tillgängliga inom kultursamverkansmodellen och i övrigt. En sådan omfördelning skulle vara möjlig om de stora kulturinstitutionerna, i landets största städer, inte minst den allra största, där publik underlaget är gott, i ökad utsträckning bar sina egna kostnader.

Vi har också ovan lyft fram den enskildes ideella engagemang för att stärka och utveckla samhället. Detta engagemang bidrar också till en ökad sammanhållning och gemenskap i samhället. Det är därför viktigt att kulturen omfattar alla grupper i samhället och hela samhället. De värden vi nu lyfter fram är i grunden samma som de som lyfts fram då man diskuterar vårt civilförsvar. Det vore önskvärt att en

satsning på den kulturella infrastrukturen till förmån för landsbygden och andra små och medelstora kommuner, för att bygga ett robust samhälle, kunde bli en del av de satsningar på en utbyggnad av civilförsvaret som kommer att göras under de kommande åren.

Övrigt

Riksteatern Halland har tagit del av Riksteaterns remissyttrande. Vi ställer oss bakom de synpunkter som förs fram i yttrandet.

De lokala riksteaterföreningarna i Halland har deltagit i beredningen av detta yttrande och står bakom detta.

För Riksteatern Halland

Björn Ericson
Ordförande

Lena Teveldal
Verksamhetsledare